

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НЕНЬКО ЮЛІЯ ПЕТРІВНА

УДК 378.147:355.233:355.58

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНО
ОРІЄНТОВАНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ОФІЦЕРІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

доктора педагогічних наук



Рівне – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
ХОМИЧ Лідія Олексіївна,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України,
заступник директора з наукової роботи.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ДІДЕНКО Олександр Васильович,
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
провідний науковий співробітник
науково-дослідного відділу;

доктор педагогічних наук, професор
ПЕЛЕХ Людмила Романівна,
Рівненський державний гуманітарний
університет,
завідувач кафедри міжкультурної
комунікації та історії
світової літератури;

доктор педагогічних наук, доцент
МОСКАЛЕНКО Олена Іванівна,
Льотна академія Національного
авіаційного університету,
професор кафедри іноземних мов.

Захист відбудеться «27» червня 2018 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 47.053.01 у Рівненському державному гуманітарному університеті за адресою: 33000, м. Рівне, вул. Степана Бандери, 12.

Із дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Рівненського державного гуманітарного університету (33000, Україна, м. Рівне, вул. Пластова, 31).

Автореферат розіслано 26 травня 2018 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**



О. А. Гудовсек

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Обов'язковим компонентом державної діяльності є забезпечення захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій. Безпеку громадян і соціальних об'єктів уможлиблює провадження в цій галузі єдиної державної політики, що передбачає реалізацію системи економічних, організаційних, освітніх і інших заходів. Завдання формування та реалізації державної політики у сфері цивільного захисту покладено на Державну службу України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України).

У Стратегії національної безпеки України, Воєнній доктрині України та Концепції розвитку сектора безпеки і оборони України органічним складником підвищення національних безпекових і оборонних спроможностей визначено модернізацію системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для сектора безпеки і оборони України. Така модернізація покликана гарантувати мирне майбутнє України як суверенної, демократичної і правової держави, а також забезпечити кадрами функціонування національної системи своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці.

Шляхом аналізу законодавства України з'ясовано, що перед викладачами закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку офіцерських кадрів для служби цивільного захисту України, поставлено принципово нове завдання цілеспрямованого вдосконалення їхньої професійної підготовки з усіх напрямів діяльності, з-поміж них – продуктивна організація професійно орієнтованої комунікативної підготовки.

Водночас практика фахової підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту дає підстави стверджувати про домінування в частини курсантів прагматично-меркантильних мотиваційних чинників, бездуховності та несформованої потреби особистісного зростання, незнання морально-етичних норм і правил професійно орієнтованої комунікативної діяльності, невміння налагоджувати та підтримувати контакти із суб'єктами професійної діяльності.

Розширення міжнародної сфери професійної взаємодії фахівців ДСНС України, широке застосування новітньої техніки, вузька професіоналізація таких фахівців, зумовлені активним упровадженням досягнень науково-технічного прогресу, що детермінує необхідність опанування офіцерами різноманітних способів професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

На сучасному етапі конкурентоспроможність курсанта закладу вищої освіти безпосередньо залежить від опанування ним засобів ухвалення в освітній, інформаційній, професійній, науковий і культурний простори, що вимагає створення спеціальних педагогічних умов ефективного формування готовності майбутнього офіцера до професійно орієнтованої комунікативної діяльності. З огляду на це значно активовано педагогічні та психологічні дослідження, спрямовані на покращення підготовки особового складу служб, підрозділів, частин, загонів ДСНС України.

Теоретичні та методичні засади професійної підготовки особового складу органів і підрозділів ДСНС України розглянуто в роботах О. Бикової, Г. Васяновича, В. Гори, Г. Грибенюка, О. Євсюкова, А. Каплі, М. Ковалю, Л. Мохнар, М. Нещадима, О. Стельмах, О. Островерх, В. Ягупова. Науковий інтерес становлять психологічні дослідження професійно важливих якостей фахівців екстремальних видів діяльності, зокрема: начальників караулів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту (В. Асоцький), газодимозахисників-рятувальників (В. Бут), кінологів-рятувальників (С. Мордюшенко), фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту (М. Фомич) та ін.

Професіографічному аналізу діяльності працівників органів і підрозділів ДСНС України присвячено наукові розвідки Н. Гонтаренка (діяльність працівників чергово-диспетчерської служби екстреного виклику), М. Кришталя, В. Бута, В. Садкового, О. Тімченка (діяльність начальників караулів оперативно-рятувальної служби), Ю. Середи (діяльність працівників служби психологічного забезпечення).

Психологічні чинники, мотиваційно-ціннісні детермінанти успішності професійної діяльності у надзвичайних умовах і шляхи формування готовності до неї виступали предметом дисертаційного опрацювання: психологічна готовність до професійної діяльності в екстремальних умовах (О. Колесніченко), психологічна готовність у майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту (Є. Школяр).

У педагогічній площині належно осмислено такі аспекти проблеми професійної підготовки офіцерів служби цивільного захисту, як: застосування засобів мас-медіа у професійній підготовці майбутніх державних інспекторів з пожежної безпеки (І. Гуріненко), формування готовності до виховної роботи у підрозділах (А. Демченко), формування психолого-педагогічної компетентності (О. Іващенко), виховання професійної відповідальності (Н. Кибальна), формування акмеологічної компетентності (А. Майборода), формування професійної готовності до профілактичної роботи (А. Нестеренко), формування соціально-моральної готовності до професійної діяльності (М. Омельченко), формування готовності до самозбереження в екстремальних умовах професійної діяльності (М. Пелипенко), педагогічні засади адаптації до умов професійної діяльності (В. Покалюк) та ін.

Утім, аналіз наукового фонду дає підстави констатувати про недостатній рівень розробленості концептуального й прикладного аспектів професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. Поза увагою вчених залишаються питання сутнісних характеристик готовності офіцера до професійно орієнтованої комунікативної діяльності в типових та екстремальних ситуаціях, критерії виявлення рівня її сформованості й умови становлення. Значущість досліджуваного питання увиразнює специфіка навчально-виховного процесу в закладах, що здійснюють підготовку зазначених фахівців, як-от: режимність, дотримання вимог статуту, обмеженість певних свобод.

У контексті актуалізації проблеми професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту потребує розв'язання низка суттєвих **суперечностей** між:

- об'єктивною необхідністю суспільства в офіцерах із високим рівнем готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності та традиційно технічною спрямованістю фахової підготовки в закладах вищої освіти ДСНС України, що не повною мірою забезпечує формування таких якостей;

- усвідомленням у педагогічній науці значущості професійно орієнтованої комунікативної підготовки офіцерських кадрів для системи ДСНС України та недостатнім висвітленням у науковій літературі проблеми теоретичного й організаційно-методичного забезпечення їхньої професійно орієнтованої комунікативної підготовки внаслідок специфіки діяльності та закритості служби;

- доцільністю врахування тенденцій розвитку професійної підготовки фахівців у сфері цивільного захисту в зарубіжних країнах у ракурсі входження України до світового та європейського освітнього простору та недостатньою увагою до вивчення й узагальнення відповідного досвіду у вітчизняній науці;

- потребою професійно орієнтованої комунікативної підготовки та недостатньою розробленістю комплексу сучасних технологій і методик, спрямованих на формування готовності майбутніх фахівців до професійно орієнтованої комунікативної діяльності в закладах вищої освіти ДСНС України.

Нормативно-правовими підставами для подальшого розроблення теоретико-методологічних засад і концептуальних підходів до професійно орієнтованої комунікативної підготовки особового складу органів і підрозділів служби цивільного захисту та подолання зазначених суперечностей є прогностичний аналіз низки державних документів: закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про правові засади цивільного захисту», укази Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», «Про Національну доктрину розвитку освіти України у XXI столітті», Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні, Кодекс цивільного захисту України, Положення про порядок підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів і фахівців у сфері цивільного захисту й ін.

Актуальність, теоретичне та практичне значення, а також соціальна значущість проблеми зумовили вибір теми дослідження: **«Теоретико-методологічні засади професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну працю виконано відповідно до Кодексу цивільного захисту України, зокрема розділу VII «Навчання осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та рятувальників, керівного складу, фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, підготовка органів управління та сил цивільного захисту».

Дослідження є складником науково-дослідної теми Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України «Формування моральної культури начальницького складу підрозділу ДСНС України» (РК № 0115U000977).

Дисертація відповідає вимогам ст. 3, 5 Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 р. № 2623-III. Тему дослідження затверджено Вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (протокол № 6 від 26.05.2016 р.) і узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 14.06.2016 р.).

Мета дослідження: розробити, теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити дієвість моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України.

Відповідно до мети дослідження сформульовано такі **завдання:**

1. Здійснити дефінітивний аналіз термінологічного апарату проблеми професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів у закладах вищої освіти Державної служби України з надзвичайних ситуацій.
2. З'ясувати сучасний стан професійно орієнтованої комунікативної підготовки фахівців у сфері цивільного захисту на основі аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду.
3. Схарактеризувати сутність професійної діяльності офіцера служби цивільного захисту й особливості професійної підготовки курсантів у відомчих закладах вищої освіти України.
4. Обґрунтувати концепцію професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України.
5. Визначити критерії, показники й рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності.
6. Теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів у відомчих закладах вищої освіти.
7. Розробити модель системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту та науково-методичне забезпечення її реалізації.
8. Експериментально перевірити ефективність моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх офіцерів служби цивільного захисту.

Предмет дослідження: модель системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України.

Концепція дослідження ґрунтується на положенні про те, що готовність офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності є неодмінним складником його професійної компетентності.

Така ідея зумовлює потребу якісно нової спеціально організованої професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів у відомчих закладах вищої освіти ДСНС України, підвалини якої – теоретичні й методичні засади вітчизняної та зарубіжної педагогіки, органічна єдність цільових, змістових, процесуальних характеристик загальної професійної підготовки офіцерів служби цивільного захисту.

Концепція наукового пошуку охоплює три взаємопов'язані компоненти-концепти, що оптимізують реалізацію пріоритетної наукової ідеї про професійно орієнтовану комунікативну підготовку майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України.

Методологічний концепт постає фундаментом побудови теоретичних засад наукового пошуку. Його стрижень – цілісна сукупність інтегративного, гуманістичного, особистісно орієнтованого, комунікативно-діяльнісного, професіографічного, професійно орієнтованого, компетентнісного, культурологічного й інформаційно-комунікаційного підходів і принципів свідомості, практичної спрямованості фахової підготовки, системності та послідовності, міцності засвоєння знань, умінь і навичок, професійної мобільності.

Теоретичний концепт передбачає обґрунтування та уточнення дефініцій основних понять дослідження («готовність», «готовність до діяльності», «готовність офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності»); визначення специфіки фахової підготовки в закладах вищої освіти ДСНС України і педагогічних умов ефективної професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів.

Технологічний концепт розглянуто в площині пошуку методики професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту у відомчих закладах вищої освіти, зорієнтованої на забезпечення якості результатів фахової підготовки курсантів.

Методологічною основою дослідження є фундаментальні положення педагогіки, психології про теорію наукового пізнання; інтегративний, гуманістичний, особистісно орієнтований, комунікативно-діяльнісний, професіографічний, професійно орієнтований, компетентнісний, культурологічний, інформаційно-комунікаційний підходи до дослідження різних аспектів професійної підготовки фахівців загалом і професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту зокрема; психологічні та педагогічні наукові студії щодо формування професійних якостей фахівця, його готовності до професійної діяльності; ідеї та концепції сучасної науки про особливості освітнього процесу.

Теоретичну основу дослідження становлять: сучасні теорії професійної готовності до діяльності (К. Абульханова-Славська, О. Асмолов, Г. Балл, Л. Виготський, В. Войтко, С. Дибін, К. Дурай-Новакова, І. Кондаков,

Г. Костюк, В. Крутецька, С. Максименко, С. Мул, О. Отич, Ю. Пелех, С. Рубінштейн, В. Сластьонін); напрацювання педагогічної науки щодо загальної та професійної педагогіки (Ю. Бабанський, Н. Волкова, У. Гончаренко, О. Діденко, І. Зязюн, В. Кремень, М. Марусинець, О. Москаленко, Н. Ничкало, І. Підласий, О. Савченко, С. Сисоєва, Л. Хомич, В. Ягупов); теорії, у яких розкрито поняття «комунікація» і «спілкування» (Б. Ананьєв, Г. Андрєєва, П. Блонський, В. Конецька, А. Леонтєв, Б. Ломов, А. Панфілова, О. Садохін, В. Якунін та ін.), «комунікативна діяльність» (Б. Ломов, Б. Паригін, Л. Соколова й ін.); концептуальні ідеї та наукові праці з питань підготовки та професійної діяльності особового складу органів та підрозділів ДСНС України (О. Бикова, В. Бут, О. Євсюков, О. Іващенко, М. Козяр, М. Кришталь, Л. Мохнар, В. Покалюк, В. Садковий, М. Фомич та ін.).

Методи дослідження. Для досягнення мети роботи і вирішення визначених завдань розроблено програму дослідження, виконання якої передбачало застосування таких методів:

теоретичних (дедукція, індукція, аналіз, синтез; осмислення, зіставлення й порівняння філософської, соціологічної та психолого-педагогічної, довідково-енциклопедичної, методичної літератури, нормативно-програмної документації з теми дослідження; систематизація й узагальнення відповідних концептуальних положень і теорій), які дали змогу висвітлити сутність проблеми, сформувані базовий понятійно-термінологічний апарат, обґрунтувати структурно-функціональну модель системи та педагогічні умови професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; методу теоретичного моделювання – для розроблення моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України;

емпіричних (дослідницькі бесіди, анкетування, тестування, метод експертних оцінок) – для виявлення рівнів сформованості готовності курсантів до професійно орієнтованої комунікативної діяльності; експериментальних – педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та узагальнюючий етапи) – для верифікації дієвості запропонованої структурно-функціональної моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України;

математичної статистики – t-критерію Стьюдента – для поєднання якісного та кількісного аналізу отриманого емпіричного матеріалу, критерію Пірсона – для перевірки статистичних гіпотез, кореляційного аналізу даних.

Експериментальна база дослідження. Дослідницько-експериментальну роботу проводили на базі відомчих закладів вищої освіти ДСНС України – Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля, Національного університету цивільного захисту України, Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. До експерименту на різних етапах залучено 422 курсанта, 163 викладача закладів вищої освіти ДСНС України, 87 фахівців територіальних органів і підрозділів ДСНС України.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягають у тому, що:

уперше обґрунтовано концепцію професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України; визначено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів у відомчих закладах вищої освіти; розроблено й апробовано структурно-функціональну модель системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів у відомчих закладах вищої освіти; виявлено та схарактеризовано критерії, показники й рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності; представлено авторське трактування поняття «готовність майбутнього офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності»;

уточнено феноменологічну сутність термінів «професійно орієнтована комунікативна діяльність офіцера служби цивільного захисту», «професійно орієнтована комунікативна підготовка офіцера служби цивільного захисту»; стан розробленості проблеми формування готовності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності в закладах вищої освіти ДСНС України; основні напрями та функції професійної діяльності офіцерів служби цивільного захисту;

удосконалено наповнення навчальних дисциплін професійно орієнтованим комунікативним змістом (модуль «Комунікативна діяльність керівника», «Інформаційні та комунікаційні технології», «Комунікативні аспекти діяльності керівника аварійно-рятувального загону», «Загальні питання комунікації державного інспектора»); дидактико-методичний супровід проведення «Комунікативного практикуму»; діагностувальний інструментарій для виявлення динаміки сформованості основних критеріїв і показників сформованості готовності майбутнього офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності;

набули подальшого розвитку наукові уявлення про теорію і методику професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів у закладах вищої освіти ДСНС України, що збагачує і конкретизує професійну педагогіку з напрямку «Підвищення якості фахової підготовки».

Практичне значення дослідження полягає в розробленні та впровадженні в закладах вищої освіти ДСНС України структурно-функціональної моделі системи та навчально-методичного забезпечення професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів, зокрема навчально-методичного комплексу навчальної дисципліни обов'язкового циклу підготовки «Українська мова (за професійним спрямуванням)», дидактико-методичного супроводу проведення практичних занять із навчальних дисциплін «Основи управління» (модуль «Комунікативна діяльність керівника», «Комунікативний практикум»), «Основи інформаційних технологій» (модуль «Інформаційні та комунікаційні технології»), «Організація аварійно-

рятувальних робіт» (модуль «Комунікативні аспекти діяльності керівника аварійно-рятувального загону»), «Державний нагляд у сфері пожежної безпеки» (модуль «Загальні питання комунікації державного інспектора»), укладення електронного посібника з навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», видання «Термінологічного словника із рятувальної справи (українсько-російсько-англійський)» (у співавторстві), тестових завдань.

Матеріали дослідження може бути використано у процесі фахової підготовки здобувачів освіти в закладах вищої освіти ДСНС України, в системі підвищення кваліфікації офіцерів служби цивільного захисту, органами та підрозділами ДСНС України в ході службової підготовки офіцерів, а також самоосвітньої діяльності. Результати дослідження мають широкий спектр застосування в ракурсі моделювання відповідного процесу для здобувачів освіти за іншими напрямками.

Основні результати, висновки та практичні рекомендації, сформульовані в дослідженні, упроваджено в освітній процес Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України (довідка № 542/03 від 04.01.2018 р.), Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (довідка № 8/592/04-27 від 11.01.2018 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 411/03-а від 22.12.2017 р.), використано в Інституті державного управління у сфері цивільного захисту (довідка № 219-0250-19/1 від 03.01.2018 р.) для підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації особового складу Державної служби України з надзвичайних ситуацій, рекомендовано для застосування під час службової підготовки особового складу в управліннях ДСНС України в Черкаській області (довідка № 01-1266/01-20 від 05.01.2018 р.), Кіровоградській області (довідка № 79/5-а від 09.01.2018 р.), Дніпропетровській області (довідка № 94/01 від 26.12.2017 р.), Хмельницькій області (довідка № 566 від 20.12.2017 р.), залучено до проведення курсів удосконалення керівних кадрів у Навчально-методичному центрі цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Тернопільської області (довідка № 4 від 04.01.2018 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї та положення дослідження викладено в доповідях на науково-практичних конференціях різних рівнів:

міжнародних: «Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток» (м. Одеса, 2013); «Wspolczesna nauka. Nowe perspektywy» (м. Варшава, Польща, 2014); «Achievement of high school – 2014» (м. Софія, Болгарія, 2014); «Чрезвычайные ситуации: теория, практика, инновации» (м. Гомель, Республіка Білорусь, 2014); «Проблеми цивільного захисту: управління, попередження, аварійно-рятувальні та спеціальні роботи» (м. Харків, Україна, 2014); «Мова в професійному вимірі: комунікативно-культурний аспект» (м. Харків, Україна, 2014); «Scientific horizons» (м. Шеффілд, Великобританія, 2015); «Образование и наука на XXI век»

(м. Софія, Болгарія, 2015); «Іноземна мова як засіб мобільності майбутніх фахівців» (м. Кривий Ріг, Україна, 2017); «Сучасна гуманітаристика» (м. Переяслав-Хмельницький, 2017); «Теорія і практика гасіння пожеж та ліквідації надзвичайних ситуацій» (м. Черкаси, Україна, 2017); «Обеспечение безопасности жизнедеятельности: проблемы и перспективы» (м. Мінськ, Республіка Білорусь, 2017); «Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії» (м. Одеса, Україна); «Тенденції розвитку психології та педагогіки» (м. Київ, Україна, 2017);

усеукраїнських: «Актуальні проблеми технічних та соціально-гуманітарних наук у забезпеченні діяльності служби цивільного захисту» (м. Черкаси, Україна, 2014); «Надзвичайні ситуації: безпека та захист» (м. Черкаси, Україна, 2015); «Організаційно-управлінські, економічні, психолого-педагогічні аспекти забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ)» (м. Черкаси, Україна, 2016); «Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2017»» (м. Черкаси, Україна, 2017); «Особистість в екстремальних умовах» (м. Львів, Україна, 2017); «Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів та сектору безпеки» (м. Київ, Україна, 2017); «Роль і місце психології і педагогіки у формуванні сучасної особистості» (м. Харків, Україна, 2018);

регіональних: «Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє» (м. Черкаси, Україна, 2014, 2015).

Обговорення матеріалів і результатів дослідження відбувалося на засіданнях кафедри іноземних мов, на заняттях зі службової підготовки, засіданнях Ученої ради факультету цивільного захисту, методичної ради Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України та науково-практичних семінарах Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

Особистий внесок здобувача в опублікованих у співавторстві працях полягає в тому, що: в «Термінологічному словнику з рятувальної справи (українсько-російсько-англійському)» (у співавторстві з В. Костенко, В. Покалюком, А. Майбородою, О. Нуязніним, А. Нестеренко) (2016) виконано англійський переклад 381 галузевого терміна (1,5 авт. арк.); у посібнику «Англійська мова за професійним спрямуванням (практичний курс)» (у співавторстві з Н. Єремєєвою, О. Іващенко, Т. Добрянською) (2013) розроблено блок IV «Вправи на розвиток мовлення» (1,2 авт. арк.).

Матеріали кандидатської дисертації на тему «Формування творчої самореалізації курсантів вищих навчальних закладів пожежної безпеки у фаховій підготовці» (спеціальність 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти), захищеної 2012 р. в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, у тексті докторської дисертації не використано.

Публікації. Основний зміст дисертації викладено у 57 публікаціях автора (55 – одноосібних), серед яких 31 відображає основні наукові результати дисертації (1 монографія, 22 статті у вітчизняних наукових фахових виданнях, 9 статей у зарубіжних періодичних фахових виданнях), 22 праці апробаційного характеру, 4 праці додатково відображають результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Наукова робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, п'яти розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (435 найменувань, зокрема 38 – іноземними мовами), 19 додатків. Роботу ілюстровано 42 таблицями, 28 рисунками. Загальний обсяг дисертації становить 512 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 390 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, визначено мету та завдання, об'єкт і предмет; розкрито наукову новизну й практичне значення роботи; наведено інформацію про впровадження та апробацію результатів дослідження, публікації автора; подано відомості про структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі «Теоретичні та методологічні засади професійно орієнтованої комунікативної підготовки офіцерів служби цивільного захисту»** схарактеризовано результати аналізу наукових джерел із проблеми дослідження; висвітлено результати дефінітивного аналізу категорійного базису дослідження; представлено порівняльний контекст розвитку професійної підготовки фахівців у сфері цивільного захисту; обґрунтовано методологічні підходи та принципи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту.

Аналіз сучасного наукового контенту дає підстави стверджувати, що, попри широку репрезентованість понять «спілкування», «комунікація», категорійний статус і зміст цих понять не є єдиновизначеним. З'ясовано, що окремі вчені (Л. Виготський, О. Леонт'єв, Б. Паригін, А. Спіркін, О. Яковліва) вважають синонімічними поняття «комунікація» і «спілкування» – процес передавання інформації від однієї людини до іншої, а також передавання й обмін інформацією для впливу на соціальні процеси. Інші дослідники (Б. Анан'єв, Г. Дрідзе, Л. Мітіна, К. Платонов) не ототожнюють їх, вважаючи спілкування процесом взаємодії кількох осіб, що полягає в обміні між ними інформацією пізнавального й емоційно-оцінного характеру, а комунікацію тлумачать як «повідомлення», «передавання інформації», підкреслюючи її односторонній, вузький характер. Третій підхід до проблеми співвідношення понять ґрунтовано на думці, що «спілкування» постає однією з форм комунікативної діяльності. Погоджуємося з О. Агавеляном, Н. Драгомирецькою, О. Леонт'євим, Б. Ломовим, В. Печерським та ін. у розумінні поняття «комунікативна діяльність» як ширшого, більш масштабного порівняно з поняттями «комунікація» або «спілкування» з огляду на можливість розгляду їх як окремих видів комунікативної діяльності та у

витлумаченні комунікативної діяльності як процесу обопільного обміну інформацією, що зумовлює взаєморозуміння і забезпечує зворотній зв'язок між учасниками.

Узагальнення поглядів науковців та аналіз понять «спілкування», «комунікація», «комунікативна діяльність» дали змогу розглядати «комунікативну діяльність» як систему послідовних комунікативних дій, актів діяльності, підґрунтя яких – процес спілкування і комунікації між суб'єктами взаємодії, що передбачають активність таких суб'єктів, вироблення спільного погляду й відзначаються наявністю цілеспрямованої мети, мотиву (потреби) та конкретного результату.

Сформульовано визначення *професійно орієнтованої комунікативної діяльності офіцера служби цивільного захисту* як активності, спрямованої на досягнення певних усвідомлюваних цілей, змістом якої є взаємне пізнання і обмін інформацією за допомогою різних засобів комунікації для встановлення взаємозв'язків, необхідних для професійної діяльності.

Внаслідок аналізу проблеми професійної підготовки фахівця поняття «професійна підготовка офіцера служби цивільного захисту» визначено як цілеспрямований процес опанування сукупності світоглядних, загальнокультурних і спеціальних знань, умінь, навичок і досвіду для успішного виконання завдань за призначенням.

За результатами наукового пошуку сформовано авторську позицію щодо поняття *«професійно орієнтована комунікативна підготовка майбутнього офіцера служби цивільного захисту»* як комплексу форм, методів і засобів навчання та виховання майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в умовах відомчого закладу вищої освіти ДСНС України, які забезпечують розвиток інтегративного стану особистості майбутнього фахівця, вираженого в готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

Установлено, що офіцери служби цивільного захисту – це громадяни, яких у добровільному порядку прийнято на службу цивільного захисту за контрактом і яким присвоєно спеціальні звання; а курсанти – це громадяни, яких в установленому порядку зараховано до навчальних закладів цивільного захисту за денною формою навчання для здобуття вищої освіти за певним ступенем (освітньо-кваліфікаційним рівнем) і яким присвоєно спеціальні звання рядового та молодшого начальницького складу або які мають спеціальні звання.

Наголошено, що результатом професійної підготовки фахівця має стати готовність особистості до професійної діяльності, тривала, усталена, ґрунтована на досвіді, легко актуалізована без потреби поновлення через нетипову чи надзвичайну професійну ситуацію.

Осміслено досвід професійно орієнтованої комунікативної підготовки фахівців у закладах вищої освіти Республіки Польща, Російської Федерації, Республіки Білорусь, Сполучених Штатів Америки та Великобританії. Виявлено, що розвиток загальнокультурної грамотності з акцентом на професійно комунікативний аспект підготовки є обов'язковою частиною

професійного навчання. У зарубіжних закладах стандартні програми вивчення державної мови доповнено іншими навчальними дисциплінами професійно орієнтованого комунікативного спрямування, як-то «Психологія конфлікту та мистецтво переговорів», «Переговори в кризових ситуаціях», «Кризове управління», «Міжкультурні комунікації» та ін. Викликає інтерес навчальний прес-центр для проведення прес-конференцій, інтерв'ю для відпрацювання алгоритму доведення інформації, коментування перебігу та наслідків надзвичайних ситуацій. До переваг професійної підготовки фахівців досліджуваної спеціальності в названих країнах варто зарахувати практику ротації викладачів із практичних підрозділів на викладацькі посади і навпаки, що зорієнтовує навчання на практичні аспекти майбутньої професійної діяльності фахівця.

Загалом, концепція дослідження аргументує доцільність запозичення найважливіших ідей, утілених у розвинутих країнах світу. Перспективним вважаємо впровадження додаткових навчальних дисциплін комунікативного спрямування, збільшення кількості годин для вивчення мовних дисциплін.

Аналіз теоретичних і практичних здобутків дав підстави розглянути професійно орієнтовану комунікативну підготовку майбутніх офіцерів у закладах вищої освіти ДСНС України з позицій взаємодії таких наукових підходів: інтегративного, гуманістичного, особистісно орієнтованого, комунікативно-діяльнісного, професіографічного, професійно орієнтованого, компетентнісного, культурологічного, інформаційно-комунікаційного.

Дослідження зорієнтоване на інтеграцію таких принципів: принцип свідомості, практичної спрямованості, принцип системності і послідовності, принцип міцності засвоєння знань, умінь і навичок, професійної мобільності.

У другому розділі **«Особливості професійно орієнтованої комунікативної підготовки офіцерів служби цивільного захисту»** проаналізовано специфіку фахової підготовки курсантів у закладах вищої освіти ДСНС України; досліджено сучасний стан професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; обґрунтовано сутність професійної діяльності офіцера служби цивільного захисту та представлено його професійно важливі якості.

З'ясовано, що *заклад вищої освіти цивільного захисту* – це освітня установа зі специфічними умовами навчання, що здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або начальницького складу для задоволення потреб центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

У ході аналізу проблеми дослідження встановлено, що професійна підготовка курсантів має таку специфіку: особливий соціальний статус курсанта; постійне перебування в курсантських колективах, що відзначаються спеціальною організацією, своєрідним побутом, статутними відносинами, чіткою регламентованістю всієї життєдіяльності; службово-професійною

спрямованістю, визначення виховання органічною частиною професійної підготовки особового складу.

Шляхом аналізу змісту компетентностей і результатів навчання курсантів у відомчих закладах вищої освіти ДСНС України з'ясовано спектр очікуваних від випускника знань, умінь і навичок, як-от: уміння демонструвати культуру мислення та виявляти сформованість навичок організації культурного діалогу, знання усної та письмової форм професійної української мови, знання і вміння спілкуватися іноземною мовою, навички підготовки професійних текстів і документів, дискусії та ведення міжособистісного та соціального діалогу.

Опрацювання змісту навчальних програм дисциплін обов'язкового циклу підготовки і нормативно-правових документів, що регламентують професійну підготовку здобувачів у відомчих закладах освіти ДСНС України, дає підстави стверджувати про недостатнє відображення в них вимог до комунікативної підготовки сучасного фахівця означеного профілю.

Цілеспрямовану комунікативну підготовку курсантів забезпечує вивчення таких дисциплін циклу загальної (обов'язкової) підготовки: «Українська мова (за професійним спрямуванням)» (120 годин), «Іноземна мова» (105 годин), що є недостатнім для формування готовності курсанта до професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

Простежена тенденція до зменшення кількості аудиторних годин на засвоєння мовних дисциплін або їхнє скасування в закладах вищої освіти ДСНС України, що зумовлює зниження рівня інтенсивності професійно орієнтованої комунікативної підготовки через недостатність часу на активне тренування й практику професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

На основі ознайомлення зі здобутками сучасної педагогічної теорії та практики констатовано про несформованість цілісної системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в системі неперервної професійної освіти.

Як наслідок осмислення сутності професійної діяльності офіцерів служби цивільного захисту у практичних органах і підрозділах ДСНС України та з огляду на результати наукових пошуків учених (В. Гора, О. Іващенко, М. Кришталь, В. Покалюк, М. Садковий) у дослідженні дотримуємося думки, що *діяльність фахівців цивільного захисту* – це особливий різновид професійної праці, який за сучасних умов є процесом виконання різноманітних, складних і різнопланових завдань, спрямованих на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим. До її найбільш істотних особливостей діяльності належать суспільно важливе значення, широкий спектр виконуваних завдань, дефіцит часу, нерівномірність навантажень, наявність стресових ситуацій, підвищений фактор ризику, індивідуально-колективний характер тощо.

На основі аналізу нормативно-правових актів і керівних документів ДСНС України виокремлено *основні сфери комунікативної діяльності офіцерів служби цивільного захисту* – службово-функціональну, суспільну (соціально-

комунікативну) та соціально-побутову. Суспільна (соціально-комунікативна) діяльність пов'язана зі сферою виробничих стосунків фахівця у трудовому колективі. Соціально-побутова притаманна повсякденному життю й домашньому господарству, відпочинку, родинному спілкуванню, фізичному та культурному розвитку тощо й може впливати на якість виконання фахівцем професійних і соціально-комунікативних завдань. Службово-функціональна діяльність безпосередньо спрямована на виконання завдань, поставлених перед фахівцем як професіоналом.

Схарактеризовано специфічні особливості професійно орієнтованої комунікативної діяльності офіцерів служби цивільного захисту, серед яких – регламентація комунікативної діяльності вимогами статутів, інструкцій і настанов, заснованих на принципах єдиноначальності та суворої субординації; категоричність, стислість; цільова спрямованість; владний характер професійних повноважень; реалізація статутних категорій, понять і термінів; вимушений характер комунікації; за умов надзвичайної ситуації – підвищена стресогенність; спонтанність і ситуативність, часові обмеження, що створює додаткове психологічне навантаження, робота в засобах захисту органів дихання та шкіри, які обмежують огляд, рухи, наявність технічних (дим, полум'я, шум, висока температура та вологість) і психологічних бар'єрів (страх за життя постраждалих, загроза вибуху та руйнування приміщень).

Проаналізовано нормативно-правові документи (чинні стандарти освіти, Національну рамку кваліфікацій, освітньо-кваліфікаційні характеристики бакалавра в галузі знань 26 «Цивільна безпека», закони України, довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників МНС України, Положення про організацію службової підготовки осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту й ін.), а також результати досліджень українських учених (В. Бута, М. Кришталя, В. Садкового, А. Снісаренка, О. Тімченка) з проблеми професійно важливих якостей фахівця, який виконує професійні функції за нормальних, особливих і екстремальних умов діяльності.

Професійно важливі якості офіцера служби цивільного захисту потрактуємо як систему індивідуальних, фізіологічних, соціальних, психологічних характеристик та якостей особистості, формування і розвиток яких відбувається у процесі професійної підготовки, які впливають на успішність професійної діяльності та дають майбутньому фахівцю змогу найбільш повно реалізувати себе.

У третьому розділі **«Концептуальні основи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту»** представлено концепцію професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; структурно-функціональну модель системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; структуру готовності офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої

комунікативної діяльності; критерії та рівні сформованості досліджуваного феномена.

Обґрунтовано концепцію професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту, розроблену для досягнення мети дослідження, підтвердження загальної та часткових гіпотез. Правомірність педагогічної концепції професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту забезпечено теоретичною та методологічною обґрунтованістю складників концепції; узгодженістю із загальноновизнаними ідеями, науковим досвідом і нормативною базою педагогічної теорії і практики; комплексним використанням методів наукового пошуку, адекватних об'єкту дослідження і логіці розв'язання проблеми; тривалим усебічним вивченням досліджуваного педагогічного феномена.

Концепція дослідження ґрунтується на положенні про те, що готовність офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності є невіддільним складником його професійної компетенції. Така ідея зумовлює потребу якісно нової спеціально організованої професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів у відомчих закладах вищої освіти ДСНС України, підвалини якої – теоретичні й методичні засади вітчизняної та зарубіжної педагогіки, органічна єдність цільових, змістових, процесуальних характеристик загальної професійної підготовки офіцерів служби цивільного захисту.

Основні ідеї концепції дослідження відображено в *загальній гіпотезі*, підґрунтя якої – припущення, що рівень професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів у закладах вищої освіти ДСНС України зростатиме й буде стабільно високим за умови впровадження в освітній процес структурно-функціональної моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки, що відображає теоретико-методологічні положення, які забезпечують поетапну підготовку курсантів до професійно орієнтованої комунікативної діяльності (поняттєво-категорійний апарат дослідження, концепція, складники системи, етапи підготовки, компоненти, критерії, показники та рівні готовності досліджуваного феномена), системотвірним чинником якої є чітка мета – формування готовності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

Загальну гіпотезу конкретизовано частковими гіпотезами, а саме – структурно-функціональна модель системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки буде дієвою в разі:

- визнання професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів пріоритетним напрямом освітнього процесу в закладах вищої освіти ДСНС України, ціннісно-змістовим підґрунтям якого виступатиме сукупність наукових підходів – інтегративного, гуманістичного, особистісно орієнтованого, комунікативно-діяльнісного, професіографічного, професійно

орієнтованого, компетентнісного, культурологічного, інформаційно-комунікаційного;

- урахування сукупності таких педагогічних умов, як: формування ціннісного ставлення курсанта до майбутньої професії; активізація інтерактивних методів навчання; удосконалення навчально-методичного забезпечення професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; оптимізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу в змодельованих ситуаціях професійного спілкування;

- зорієнтування науково-методичного забезпечення процесу навчання на єдність теорії та практики, на увагу до динаміки змін кваліфікаційних вимог, особистісних позицій та інтересів тих, хто навчається;

- забезпечення інтегрованого характеру професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів, що поєднує оптимальні педагогічні методики, зокрема ігрові методи, позааудиторні форми діяльності з діалоговою взаємодією, технології колективної розумової діяльності, інтернет-технології, інтерактивні методи тощо.

Композиційне викладення педагогічної концепції професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту у процесі фахової підготовки в закладах вищої освіти ДСНС України представлено такими структурними складниками: передумовами становлення й розвитку проблеми дослідження, понятійно-категорійним апаратом, теоретико-методологічними основами, ядром концепції, її змістовно-смісловим вираженням, педагогічними умовами ефективного функціонування й розвитку досліджуваного педагогічного феномена та межами застосування концепції.

Запропонована концепція слугувала теоретико-методологічним підґрунтям для розроблення структурно-функціональної моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту (рис. 1).

У структурі запропонованої структурно-функціональної моделі виокремлено такі підсистеми: цільову, концептуально-стратегічну, організаційно-проектувальну, процесуально-технологічну, контрольну-оцінювальну.

На підставі теоретичного аналізу науково-педагогічних джерел із проблеми підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності щодо з'ясування значення поняття «готовність» (О. Бондаренко, О. Діденко, Н. Калинюк, Л. Маслак, О. Москаленко, М. Палагнюк, В. Чернявська), а також структури готовності офіцера до професійно орієнтованої комунікативної діяльності, визначено *компоненти готовності* майбутнього офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності, що адекватно відповідають її сутності та враховують особливості професійної діяльності фахівців у сфері цивільного захисту: аксіологічний, знаннєвий, діяльнісний.



Рис. 1. Структурно-функціональна модель системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки офіцера

Готовність майбутнього офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності – це інтегративний стан особистості тривалого характеру та закономірний результат спеціальної підготовки, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання, що містить аксіологічний, знаннєвий і діяльнісний компоненти як сукупність знань, умінь, навичок і професійно значущих якостей, котрі забезпечують повноцінну здатність випускника закладу вищої освіти ДСНС України до провадження професійно орієнтованої комунікативної діяльності у професійній сфері.

Унаслідок аналізу наукової літератури та досвіду практичної діяльності, відповідно до структури досліджуваного феномену виокремлено критерії визначення рівня сформованості готовності офіцера до професійно орієнтованої комунікативної діяльності:

- *мотиваційно-ціннісний* (інтерес до майбутньої професії, потреба спілкування, прагнення до самовдосконалення);

- *когнітивний* (знання основних понять, видів і функцій професійно орієнтованої комунікативної діяльності, знання морально-етичних норм і правил професійно орієнтованої комунікативної діяльності офіцера служби цивільного захисту, знання фахового термінологічного апарату);

- *комунікативно-діяльнісний* (уміння налагоджувати й підтримувати контакти із суб'єктами професійної діяльності, уміння вирішувати професійні конфлікти; опанування інформаційно-комунікативними технологіями).

За логікою дослідження та на основі виокремлених критеріїв диференційовано три рівні сформованості готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності – низький, середній і високий.

У четвертому розділі **«Організаційно-методичне забезпечення професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту»** схарактеризовано педагогічні умови професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; визначено методика поетапної професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; представлено підготовку професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти ДСНС України до професійно орієнтованого комунікативного навчання майбутніх офіцерів служби цивільного захисту.

Узагальнення результатів аналізу науково-методичної літератури з проблеми професійно орієнтованої комунікативної підготовки фахівців, виокремлені особливості навчально-виховного процесу у відомчих закладах вищої освіти ДСНС України, урахування компонентів розробленої структурно-функціональної моделі системи, даних пілотажного експерименту та виявлені чинники позитивного впливу на досліджуваний процес слугували підставою для констатації, що професійно орієнтована комунікативна підготовка майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України буде ефективною за таких *педагогічних умов*: формування ціннісного ставлення курсанта до майбутньої професійно орієнтованої комунікативної діяльності; активізація інтерактивних та активних методів навчання;

удосконалення навчально-методичного забезпечення професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; оптимізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу в змодельованих ситуаціях професійного спілкування.

Перша педагогічна умова (формування ціннісного ставлення курсанта до майбутньої професії) передбачає введення інформації про значущість і цінність майбутнього фаху у зміст традиційних навчальних дисциплін; професійну спрямованість позааудиторних занять.

Друга педагогічна умова (активізація інтерактивних методів навчання) охоплює активне використання таких методів навчання, як-то: «робота в парах», «навчальні дискусії», «мікрофон», «мозковий штурм», «рольові ігри», «дебати», «дискусія у стилі телевізійного ток-шоу», інтернет-технологій, інтерактивних лекцій, моделювання реальних професійно орієнтованих комунікативних ситуацій.

Третя педагогічна умова (удосконалення навчально-методичного забезпечення професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту) зумовлює оновлення і розроблення навчально-методичних комплексів навчальних дисципліни, створення підручників і посібників, довідкової літератури, дидактико-методичного супроводу проведення практичних занять з окремих модулів навчальних дисциплін циклу професійної (обов'язкової) підготовки.

Четверта педагогічна умова (оптимізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу в змодельованих ситуаціях професійного спілкування) детермінує активізацію навчальної діяльності курсантів шляхом актуалізації їхніх мотиваційних ресурсів, рефлексії; насичення професійно орієнтованої комунікативної підготовки завданнями проблемного та пошукового характеру, діалоговими, ігровими й іншими формами групової взаємодії зі зміною рольових позицій, дослідною роботою; створення сприятливого емоційного середовища внаслідок організації ситуацій вибору й успіху, клімату довіри та співробітництва між усіма учасниками педагогічної взаємодії.

Комплексне бачення педагогічного забезпечення процесу формування готовності курсанта до професійно орієнтованої комунікативної діяльності відображає припущення про забезпечення внаслідок дотримання вищеперерахованих педагогічних умов сукупності об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм і матеріальних ресурсів їхнього здійснення, системності, постійності таких і впровадження впродовж усього терміну навчання.

Розроблену структурно-функціональну модель системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту було реалізовано впродовж трьох послідовних етапів: підготовчого, основного, завершального.

Перший етап (1 курс) – *підготовчий* – спрямовано на формування позитивного ставлення та стійкого інтересу курсантів до обраної професії,

стимулювання потреби спілкування та прагнення до самовдосконалення. На цьому етапі реалізовано таку педагогічну умову: формування ціннісного ставлення до майбутньої професії. Змістова лінія реалізації завдань першого етапу передбачала активізацію позааудиторної роботи з діалоговою взаємодією, а саме: виховні бесіди, «круглі столи», тематичні зустрічі з фахівцями із практичних підрозділів, ветеранами служби та відомими особистостями; випуск курсантської газети, екскурсії до соціально-державних і громадських установ, участь у громадських, культурно-освітніх, виховних заходах.

Другий етап (2–3 курс) – *основний* – мав на меті опанування курсантами основних понять, видів і функцій, морально-етичних норм і правил професійно орієнтованої комунікативної діяльності офіцера служби цивільного захисту, засвоєння фахового термінологічного апарату й інформаційно-комунікативних технологій, набуття курсантами вміння налагоджувати та підтримувати контакти із суб'єктами професійної діяльності, розвиток їхнього вміння залагоджувати конфлікти. На другому етапі реалізовували такі педагогічні умови: активізація інтерактивних та активних методів навчання і вдосконалення навчально-методичного забезпечення.

Арсенал сучасних технологій навчання, запропонованих у дослідженні, становлять технології колективної розумової діяльності, реалізовані за допомогою інтерактивних методів навчання («навчальні дискусії», «мозковий штурм», «відкриті обговорення», «навчальні партнери», ситуативні, ділові ігри, дискусії, робота в групах, інтерактивні лекції (лекція-«конференція», лекція-дискусія тощо). Основний етап охоплював використання ігрового методу та комунікаційних інтернет-технологій, опрацювання термінологічного словника з рятувальної справи й іншої професійно орієнтованої літератури, перегляд відеосюжетів.

Окрім перерахованих методів навчання, на другому етапі професійно орієнтованої комунікативної підготовки (III курс) було проведено «Комунікативний практикум», спрямований на актуалізацію проблеми професійно орієнтованої комунікативної підготовки, усвідомлення майбутніми офіцерами власної поведінки в різних комунікативних ситуаціях і раціональне використання особистісних ресурсів.

Підтверджено доцільність корегування змісту навчальних програм дисциплін обов'язкового циклу, розширення їхнього змісту шляхом уведення додаткових модулів, що посилить практичний комунікативний складник загальної професійної підготовки та сприятиме формуванню готовності курсантів до професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

Метою третього (4 курс) – *завершального* – етапу реалізації моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту було закріплення знань, умінь і набуття стійких навичок професійно орієнтованої комунікативної діяльності. На цьому етапі професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту реалізовано таку педагогічну умову: оптимізація

суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу в змодельованих ситуаціях професійного спілкування.

На завершальному етапі передбачено виконання різних видів індивідуальних завдань: підготовка матеріалів для нарад, газет, теле- і радіомовлення; відповідей на заяви, звернення громадян; оформлення службових документів державною мовою; «програвання» участі у прийманні громадян; підготовка до публічного виступу, бесіди, презентації за обраною темою; написання статті, тез, есе, характеристики, запиту, відповіді на запит, ділового листа; підготовка до дискусії за конкретною темою; складання плану роботи підрозділу (річного, квартального тощо) й ін.

Наголошено на потребі спеціальної підготовки професорсько-викладацького складу відомчих закладів вищої освіти до професійно орієнтованого комунікативного навчання курсантів. Обґрунтовано залучення до професійно орієнтованої комунікативної підготовки, крім викладачів мовної підготовки, викладачів дисциплін суспільно-гуманітарного циклу, фахових дисциплін, керівників науково-дослідної роботи курсантів, начальників курсів, офіцерів-наставників курсантських взводів тощо, а також наведено зміст підготовки останніх.

У п'ятому розділі **«Дослідно-експериментальна перевірка моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту»** розкрито логіку дослідно-експериментальної роботи; визначено основні етапи, завдання, зміст і комплекс методів експериментального дослідження; подано результати апробації структурно-функціональної моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту та доведено її ефективність.

Дослідно-експериментальна робота складалася із трьох послідовних етапів: констатувального, формульовального та узагальнювального.

Констатувальний етап експерименту передбачав виявлення початкового рівня сформованості готовності курсантів до професійно орієнтованої комунікативної діяльності. Діагностування рівнів сформованості показників готовності майбутнього офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності в ході дослідно-експериментальної роботи здійснено за допомогою діагностувального комплексу як стандартних, так і адаптованих та модифікованих або спеціально розроблених відповідно до критеріїв і показників досліджуваного феномена авторських методик: «Методика вивчення мотивів вибору професії»; «Вивчення професійної мотивації кандидатів на службу в органи внутрішніх справ» (А. Москаленко), тест для визначення потреби спілкування (Ю. Орлова, В. Шкуркіна, Л. Орлової), «Потреба самовдосконалення» (Р. Бабушкіна), спеціальні тести, модульні контрольні роботи, зрізи знань, метод експертних оцінок, тест соціально-комунікативної компетентності, методика оцінювання способів реагування під час конфлікту К. Томаса, метод самооцінювання – анкета «Самоперевірка щодо відповідності знань, умінь і навичок у галузі

інформаційно-комунікативних технологій до сучасних вимог інформаційного суспільства та ринку праці», анкетування, відзив із місця стажування.

У педагогічному експерименті задіяно репрезентативну вибірку курсантів відомчих закладів вищої освіти ДСНС України спеціальностей «Цивільний захист» і «Пожежна безпека» – 422 особи.

Результати діагностування дають підстави стверджувати, що високий рівень сформованості готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності мають 11,7% курсантів, середній – 36%, низький – 52,3%, що відображає переважання низького та середнього рівнів готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

За результатами констатувального етапу дослідження зроблено висновок, що рівень сформованості готовності майбутнього офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності не задовольняє сучасні вимоги ринку праці до висококваліфікованого фахівця.

Формувальний етап експерименту передбачав проведення дослідно-експериментальної перевірки гіпотези, концептуальних положень дослідження, апробацію розробленої структурно-функціональної моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту і педагогічних умов її забезпечення; удосконалення змісту навчально-виховного процесу в закладах вищої освіти ДСНС України з урахуванням завдань дослідження. На цьому етапі було систематизовано й проаналізовано проміжні експериментальні дані, а також виконано розподіл курсантів на контрольну (КГ) та експериментальну (ЕГ) групи.

На етапі формувального експерименту в КГ процес фахової підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту відбувався за звичним регламентом, не вирізнявся із загальної схеми навчально-виховної роботи й не мав спеціальної спрямованості на формування готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

Основою професійно орієнтованої комунікативної підготовки всіх ЕГ було визначено спеціальну методику, органічно поєднувану із традиційними навчальними дисциплінами. Полем для формування готовності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності обрано навчальні дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Основи управління», «Основи інформаційних технологій», «Організація аварійно-рятувальних робіт», «Державний нагляд у сфері пожежної безпеки», «Комунікативний практикум».

На *узагальнювальному етапі* здійснено систематизацію, узагальнення й аналіз одержаних результатів експериментальної професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів; зіставлення одержаних експериментальних результатів із прогнозованими; опис ходу та результатів дослідження на основі методів статистичної обробки даних; формулювання загальних висновків роботи та окреслення перспективи подальших наукових пошуків.

Шляхом порівняння отриманих результатів, їхнього кількісного та якісного аналізу доведено ефективність системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту, яку було упроваджено у процес фахової підготовки ЕГ і яка зумовила суттєві статистично значущі зміни рівня сформованості кожного компонента готовності майбутнього офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності. Статистичну значущість отриманих результатів підтверджено за допомогою методів математичної статистики.

Після формульовального експерименту в ЕГ відбулося збільшення кількості курсантів із високим і середнім рівнями сформованості готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності (на 12,4% і 13,3% відповідно) та водночас зменшення чисельності курсантів із низьким рівнем сформованості готовності (на 25,7%) (рис. 2).

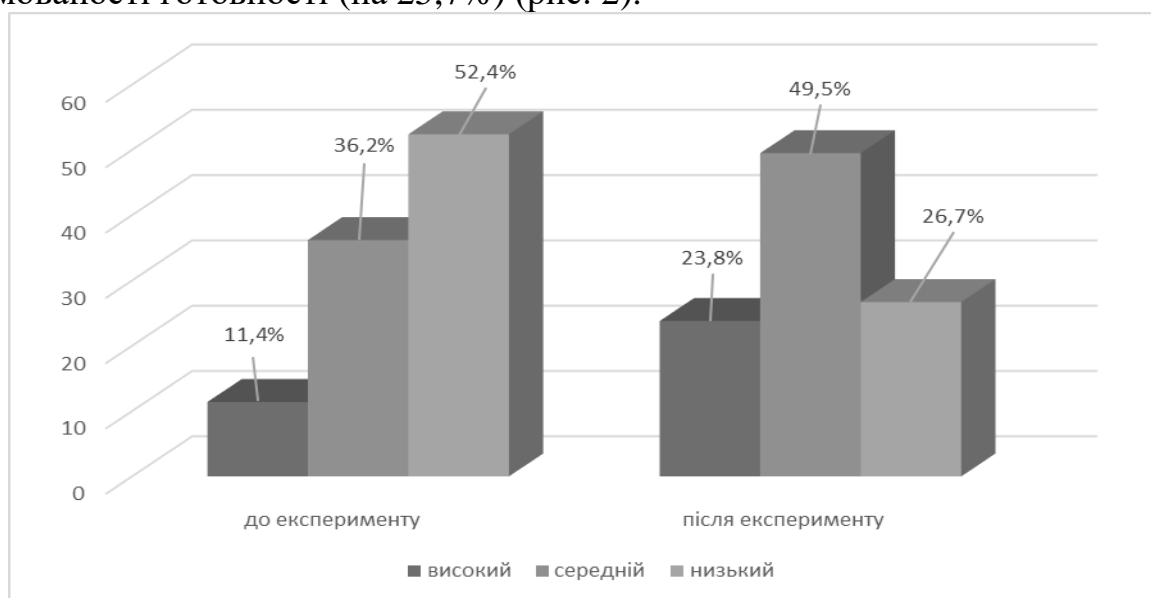


Рис. 2. Динаміка рівнів сформованості готовності курсантів ЕГ до професійно орієнтованої комунікативної діяльності

Констатовано, що значуще зростання якісних показників ЕГ зумовлене створенням педагогічних умов і впровадженням у навчальний процес структурно-функціональної моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту у відомчих закладах вищої освіти ДСНС України.

Зафіксовано, що порівняно з суттєвим зростанням якісних показників ЕГ підвищення показників контрольних виявилось менш значущим: після формульовального експерименту в КГ відбулося збільшення кількості курсантів із високим і середнім рівнями сформованості готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності (на 3,8% і 5,7% відповідно) та зменшення чисельності курсантів із низьким рівнем сформованості готовності (на 9,5%) (рис. 3).

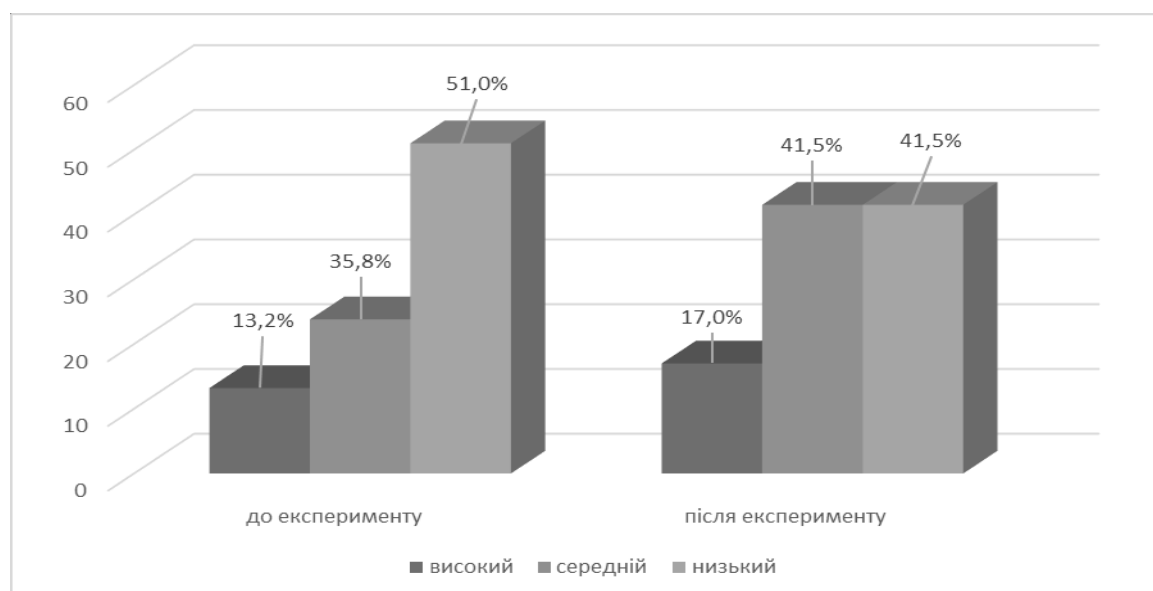


Рис. 3. Динаміка рівнів сформованості готовності курсантів КГ до професійно орієнтованої комунікативної діяльності

Узагальнення результатів формувальної дослідно-експериментальної роботи дає підстави стверджувати про позитивну динаміку підвищення рівня сформованості готовності майбутнього офіцера служби цивільного захисту за виокремленими критеріями в курсантів ЕГ і менш значущу динаміку такого рівня у КГ.

За результатами педагогічного експерименту зафіксовано переважаючу позитивну динаміку рівнів сформованості готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності курсантів ЕГ порівняно з аналогічними показниками КГ. Це дає підстави стверджувати, що мету дослідження досягнуто, визначені завдання виконано, гіпотезу підтверджено.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично обґрунтовано та запропоновано новий підхід до розв'язання проблеми професійної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту у відомчих закладах вищої освіти ДСНС України, що полягав у розробленні, теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці структурно-функціональної моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів, розкрито сутність експериментальної методики формування структурних компонентів готовності курсанта до професійно орієнтованої комунікативної діяльності, визначено критерії та показники низького, середнього та високого рівнів сформованості досліджуваного феномену. Результати проведеного науково-педагогічного пошуку дають підстави для формулювання таких висновків:

1. Для розуміння сутності й побудови наукового дослідження проведено дефінітивний аналіз його основних понять. Професійно орієнтовану комунікативну діяльність офіцера служби цивільного захисту розглянуто як активність, спрямовану на досягнення певних усвідомлених цілей, змістом якої є взаємне пізнання і обмін інформацією за допомогою різних засобів

комунікації для встановлення взаємозв'язків, необхідних для професійної діяльності. Поняття «професійна підготовка» потрактовано як цілеспрямований процес опанування сукупністю світоглядних, загальнокультурних і спеціальних знань, умінь, навичок і досвіду для успішного виконання завдань за призначенням. Професійно орієнтовану комунікативну підготовку майбутнього офіцера служби цивільного захисту розуміємо як комплекс форм, методів і засобів навчання та виховання майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в умовах відомчого закладу вищої освіти ДСНС України, які забезпечують розвиток інтегративного стану особистості майбутнього фахівця, вираженого в готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

Авторська позиція щодо змістового наповнення поняття «готовність майбутнього офіцера до професійно орієнтованої комунікативної діяльності» полягає у його баченні як інтегративного стану особистості тривалого характеру та закономірного результату спеціальної підготовки, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання, що містить аксіологічний, знанневий і діяльнісний компоненти як сукупність знань, умінь, навичок і професійно значущих якостей, котрі забезпечують повноцінну здатність випускника закладу вищої освіти ДСНС України до провадження професійно орієнтованої комунікативної діяльності у професійній сфері.

2. Проведено порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо професійно орієнтованої комунікативної підготовки фахівців у сфері цивільного захисту. Простежено, що розвиток загальнокультурної грамотності з акцентом на професійно комунікативний аспект підготовки є обов'язковою частиною професійного навчання фахівця в зарубіжних закладах освіти.

Виявлено особливості професійно орієнтованої комунікативної підготовки фахівців у сфері цивільного захисту закордоном: практико-орієнтованість, високий відсоток практичного складника професійної підготовки фахівців; чітка регламентація дій усіх суб'єктів педагогічного процесу, потужне методичне забезпечення; наявність «зворотного зв'язку» між здобувачами освіти, викладачами, адміністрацією, випускниками, практичними працівниками на всіх рівнях навчання; жорстка система контролю засвоєних знань; використання активних методів навчання; значна кількість колишніх і теперішніх працівників, що поєднують службу з викладанням у закладах вищої освіти; складання навчальних планів і програм із урахуванням пропозицій керівництва практичних підрозділів.

Установлено, що у відомчих закладах вищої освіти ДСНС України професійно орієнтована комунікативна підготовка курсантів відбувається лише під час вивчення мовних дисциплін, що не забезпечує в достатньому обсязі формування готовності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

3. Схарактеризовано сутність професійної діяльності офіцерів служби цивільного захисту. Підкреслено, що їхня професійна діяльність є однією із найбільш складних, відбувається у надзвичайних і динамічних обставинах за

значного психологічного та фізичного напруження, у складних природних і погодних умовах.

Виокремлено й обґрунтовано особливості несення служби офіцером служби цивільного захисту, зокрема: автономність розміщення частин і підрозділів; тривалість і тіснота взаємодії з підлеглими; регламентованість; значна самостійність у проведенні заходів; колективний характер праці; надзвичайна відповідальність за результати особистих дій; динамічність у змінах умов оперативно-тактичної роботи; складність і небезпечність умов професійної діяльності; висока психологічна «ціна» рішень.

Констатовано, що комунікативна діяльність офіцерів служби цивільного захисту розгортається у трьох основних сферах – службово-функціональній, суспільній (соціально-комунікативній) та соціально-побутовій.

Проаналізовано специфіку професійної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в умовах профільного закладу вищої освіти, серед яких – особливий соціальний статус курсанта; постійне перебування в курсантських колективах, що мають спеціальну організацію, своєрідний побут, статутні відносини; чітка регламентація всієї життєдіяльності; службово-професійна спрямованість – підготовка фахівців до виконання спеціальних обов'язків із захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій і їхніх наслідків; виховання як органічна частина професійної підготовки особового складу.

4. Обґрунтовано концепцію професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. Педагогічна концепція професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України – це система авторських ідей щодо закономірностей і сутності педагогічного процесу професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів, принципів його організації і методів здійснення, яку вибудовано на певній теоретико-методологічній основі й узагальненні сучасного педагогічного досвіду, зокрема власного, експериментально перевіреного.

Композиційне викладення педагогічної концепції професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України представлено такими структурними складниками: передумовами становлення й розвитку проблеми дослідження, понятійно-категорійним апаратом, теоретико-методологічними засадами, ядром концепції, її змістовно-смісловим вираженням, педагогічними умовами ефективного функціонування й розвитку досліджуваного педагогічного феномену та межами застосування концепції.

Запропонована педагогічна концепція слугувала теоретико-методологічним підґрунтям розроблення структурно-функціональної моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту.

5. Визначено критерії і показники сформованості готовності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до професійно орієнтованої

комунікативної діяльності: мотиваційно-ціннісний (показники – інтерес до майбутньої професії; потреба спілкування; прагнення до самовдосконалення); когнітивний (показники – знання основних понять, видів і функцій професійно орієнтованої комунікативної діяльності; знання морально-етичних норм і правил професійно орієнтованої комунікативної діяльності офіцера служби цивільного захисту; опанування фахового термінологічного апарату); комунікативно-діяльнісний (показники – уміння налагоджувати та підтримувати контакти із суб'єктами професійної діяльності (викладачами, командирами, підлеглим особовим складом, цивільним населенням, постраждалими тощо), а також ініціювати та підтримувати процес спілкування; уміння залагоджувати професійні конфлікти; опанування інформаційно-комунікативних технологій).

За виявленими критеріями та їхніми показниками схарактеризовано рівні сформованості готовності офіцера до професійно орієнтованої комунікативної діяльності – низький, середній, високий.

Для оцінювання рівня сформованості готовності курсанта до професійно орієнтованої комунікативної діяльності було дібрано, модифіковано та розроблено методи педагогічного діагностування (опитувальники, письмові контрольні роботи, тестові завдання та ін.).

6. Теоретично обґрунтовано й експериментально підтверджено, що ефективна професійно орієнтована комунікативна підготовка курсантів у закладах вищої освіти ДСНС України можлива внаслідок реалізації сукупності таких педагогічних умов: формування ціннісного ставлення курсанта до майбутньої професії; активізація інтерактивних методів навчання; удосконалення навчально-методичного забезпечення професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; удосконалення навчально-методичного забезпечення професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; оптимізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу в змодельованих ситуаціях професійного спілкування.

7. Розроблено структурно-функціональну модель і науково-методичне забезпечення її реалізації в системі професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України.

У структурі пропонованої структурно-функціональної моделі виокремлено та схарактеризовано цільову, концептуально-стратегічну, організаційно-проектувальну, процесуально-технологічну та контрольну-оцінювальну підсистеми.

Розроблено науково-методичне забезпечення реалізації структурно-функціональної моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України, а саме: навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни обов'язкового циклу підготовки «Українська мова (за професійним спрямуванням)», дидактико-методичний супровід проведення практичних

занять із навчальних дисциплін «Основи управління» (модуль «Комунікативна діяльність керівника», «Комунікативний практикум»), «Основи інформаційних технологій» (модуль «Інформаційні та комунікаційні технології»), «Організація аварійно-рятувальних робіт» (модуль «Комунікативні аспекти діяльності керівника аварійно-рятувального загону»), «Державний нагляд у сфері пожежної безпеки» (модуль «Загальні питання комунікації державного інспектора»), укладено електронний посібник із навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», видано «Термінологічний словник із рятувальної справи (українсько-російсько-англійський)» (у співавторстві).

8. Експериментально перевірено та підтверджено ефективність структурно-функціональної моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України.

На основі зіставлення одержаних у проведеному педагогічному експерименті результатів, їхнього кількісного і якісного аналізу спостережено, що реалізація структурно-функціональної моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту зумовила суттєві статистично значущі зміни рівнів сформованості кожного компонента готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності та досліджуваного феномену загалом, що підтверджено за допомогою методів математичної статистики.

Після формувального експерименту простежено зростання в ЕГ кількості курсантів із високим і середнім рівнями сформованості готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності (на 12,4% і 13,3% відповідно) та водночас зниження чисельності курсантів із низьким рівнем сформованості готовності (на 25,7%).

У ході експерименту доведено, що упровадження структурно-функціональної моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту зумовило отримання на його завершальному етапі позитивної динаміки зростання рівня сформованості кожного критерію. Для перевірки розробленої загальної та робочих гіпотез було застосовано критерій χ^2 (хі-квадрат), при $\alpha = 0,05$.

Підсумки експериментальної роботи дають змогу стверджувати про ефективність упровадженої структурно-функціональної моделі системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України, а відтак – слугують підтвердженням істинності окресленої наукової гіпотези. Результати експерименту є переконливою підставою для констатації про вирішення завдань дисертації та досягнення мети.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів і потребує подальшого розроблення науково-методичного супроводу. Перспективними напрямками подальших наукових пошуків вважаємо розроблення інструментарію

формування готовності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності для системи самоосвіти й дистанційного навчання. Висновками та положеннями дослідження можна послуговуватися у процесі вдосконалення наявної в різних галузях системи професійної комунікативної підготовки здобувачів у закладах вищої освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Ненько Ю. П. Теоретико-методологічні засади професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту: монографія. Черкаси: Видавець Олександр Третьяков, 2017. 380 с.
2. Ненько Ю. П. Мовлення викладача як фактор формування мовленнєвої культури майбутнього фахівця у сфері пожежної безпеки. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. Спецвипуск 6. Ч. 1. Слов'янськ, 2012. С. 151–157.
3. Ненько Ю. П. Оптимізація процесу вдосконалення професійної мовленнєвої культури курсантів у фаховій підготовці. *Вісник національного університету оборони України*: зб. наук. пр. Київ: НУОУ, 2013. Вип. 1 (32). С. 115–119.
4. Ненько Ю. П. Актуальність проблеми культури професійного мовлення курсантів ВНЗ пожежного спрямування. *Гуманитарные научные исследования*. Апрель, 2013. URL: <http://human.snauka.ru/?p=2626> (дата звернення 18.04.2015).
5. Ненько Ю. П. Основні тенденції розвитку культури мовлення майбутніх офіцерів у ВНЗ радянського періоду. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*: зб. статей. Ялта: РВВ КГУ, 2013. Вип. 38. Ч.1. С. 131–136. (Серія «Педагогіка і психологія»).
6. Ненько Ю. П. Деякі практичні аспекти формування професійної мовленнєвої культури курсанта ВНЗ МНС України. *Нова педагогічна думка*. Рівне, 2013. № 2 (74). С. 99–102.
7. Ненько Ю. П. Професійний дискурс майбутнього спеціаліста в області пожежної безпеки. *Современная педагогика*. 2013. № 8 (Август). URL: <http://pedagogika.snauka.ru/2013/08/1886> (дата звернення 08.12.2016).
8. Ненько Ю. П. Організаційно-педагогічні аспекти підготовки офіцерських кадрів за кордоном. *Вісник Черкаського університету*. Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. Вип. № 21 (274). С. 12–17. (Серія «Педагогічні науки»).
9. Ненько Ю. П. Деякі аспекти підготовки командного та професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів до формування культури професійного мовлення курсантів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України* / гол.

ред. Потапчук Є. М. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2013. № 1(66). С. 138–147. (Серія «Педагогічні та психологічні науки»).

10. Ненько Ю. П. До проблеми формування професійного мовлення майбутнього фахівця у сфері цивільного захисту. *Научно-практический журнал «Современная педагогика»*. 2014. №11. URL: <http://pedagogika.snauka.ru/?p=3012>

11. Ненько Ю. П. Гуманитаризация высшего технического образования как социально-педагогическая проблема. *Научно-практический журнал «Гуманитарные научные исследования»*. 2014. № 12. URL: <http://human.snauka.ru/?p=8601>

12. Ненько Ю. П. Культура речи как залог успешной профессиональной коммуникации. *Научно-практический журнал «Психология, социология и педагогика»*. 2014. №12. URL: <http://psychology.snauka.ru/?p=4054>

13. Ненько Ю. П. Використання інформаційно-комунікативних технологій у навчальному процесі вищої школи. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Бердянськ: БДПУ, 2014. № 4. С. 205–210. (Серія «Педагогічні науки»).

14. Ненько Ю. П. Психолого-педагогічні підходи до проблеми професійного спілкування офіцерів служби цивільного захисту. *Вісник Черкаського університету*. Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького. № 3 (336), 2015. С. 140–144. (Серія «Педагогічні науки»).

15. Nenko Yuliya. Ways to improve cadets' professional speech culture during their training in higher educational establishment. *Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum*. Praha, 2015. № 4 (17). P. 22–26.

16. Nenko Yuliya. The concept of learning principles. Psycho-pedagogical principles of formation and development of cadets' language culture. *News of Science and Education*. Science and Education Ltd, Sheffield, UK, 2015. P. 5–11.

17. Ненько Ю. П. Теоретико-методологічні засади професійної комунікативної взаємодії майбутніх працівників служби цивільного захисту України. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*: зб. наук. пр. / ред. колегія: Доброскок І. І. (голов. ред.) та ін. Київ: Педагогічна думка, 2016. Вип. 3. С. 141–150.

18. Ненько Ю. П. Phenomenon of professional speech culture of the future officers of civil protection service of Ukraine. *Теоретична і дидактична філологія*: зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я. М., 2016. Вип. 23. С. 48–56. (Серія «Педагогіка»).

19. Ненько Ю. П. Професійно-орієнтована комунікативна підготовка офіцерів служби цивільного захисту як об'єкт наукового дослідження. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*: зб. наук. пр. Рівне: РВЦ МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2016. № 2 (16). С. 177–186.

20. Ненько Ю. П. Професійно орієнтована комунікативна підготовка майбутніх офіцерів служби цивільного захисту: сучасний стан, проблеми, суперечності. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного*

університету: зб. наук. пр. Бердянськ: БДПУ, 2016. Вип. 2. С. 144–150. (Серія «Педагогічні науки»).

21. Ненько Ю. П. Професійно важливі якості як складова готовності офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності. *Наукові записки* / ред. кол.: В. Черкасов, В. Радул, Н. Савченко та ін. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2017. Вип. 156. С. 91–95. (Серія «Педагогічні науки»).

22. Ненько Ю. П. Організація професійно орієнтованої комунікативної підготовки на позааудиторних заняттях. *Вісник Черкаського університету*. Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького. № 8. 2017. С. 77–82. (Серія «Педагогічні науки»).

23. Ненько Ю. П. Створення ситуацій професійного спілкування на лекційних та семінарських заняттях. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету: зб. наук. пр. Бердянськ: БДПУ, 2017. Вип. 1. С. 165–171. (Серія «Педагогічні науки»).*

24. Ненько Ю. П. Система підготовки професорсько-викладацького складу ВНЗ Державної служби України з надзвичайних ситуацій до професійно орієнтованого комунікативного навчання майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. *Науковий вісник Миколаївського університету ім. В. О. Сухомлинського: зб. наук. пр. / за ред. проф. Т. Степанової*. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. № 3 (58), вересень 2017. С. 263–268. (Серія «Педагогічні науки»).

25. Ненько Ю. П. Підготовка фахівця як предмет психолого-педагогічного аналізу. *Професійна освіта: проблеми і перспективи: зб. наук. праць*. Київ: ІПТО НАПН України, 2017. Вип. 12. С. 41–46.

26. Ненько Ю. П. Логіко-семантичний аналіз поняття «комунікація» та його похідних у контексті професійної підготовки офіцера служби цивільного захисту. *Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр. / гол. ред. Лабунець В. М.* Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України, 2017. Вип. 23 (2-2017). Ч. 1. С. 149–153.

27. Nenko Yuliya. Professional training of the officers of civil protection service in Ukraine. *News of Science and Education*. Science and Education Ltd, Sheffield, UK, 2017. № 5 (53). P. 73–78.

28. Ненько Ю. П. Аналіз результатів констатувального експерименту з дослідження системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів вищих навчальних закладів ДСНС України. *Педагогічні науки: зб. наук. пр.* Херсон: Херсонський державний університет, 2017. Вип. LXXVII. Том 2. С. 89–95.

29. Ненько Ю. П. Модель системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. *Нова педагогічна думка*. Рівне, 2017. № 3 (91). С. 10–14.

30. Ненько Ю. П. Педагогічні умови забезпечення ефективності професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби

цивільного захисту. *Освітній простір України*. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». №11, 2017. С. 81–87.

31. Ненько Ю. П. Концепція професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. *Педагогічні науки: зб. наук. пр.* Херсон: Херсонський державний університет, 2017. Вип. LXXIX. Том 1. С. 162–167.

Опубліковані праці апробаційного характеру

32. Ненько Ю. П. Культура професійного спілкування та її складові. *Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток*: матеріали II-ої Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 15–16 лютого 2013). Одеса: видавець Букаєв В. В., 2013. С. 102–104.

33. Ненько Ю. П. Основні тенденції підготовки курсантів ВНЗ ДСНС України в контексті розвитку культури їх професійного мовлення. *Achievement of high school – 2014*: матеріали 10-ї Міжнародної науково-практичної конференції (м. Софія, 17–25 листопада 2014 р.). Софія: «Бял ГРАД-БГ» ООД. Том 9. С. 53–55. (Серія «Педагогічні науки»).

34. Ненько Ю. П. Активные формы организации и проведения коммуникативно-направленного педагогического взаимодействия. *Чрезвычайные ситуации: теория, практика, инновации*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Гомель, 22–23 травня 2014 р.). Гомель, 2014. Секція 3. С. 367–368.

35. Ненько Ю. П. Організаційні аспекти підготовки офіцерських кадрів закордоном (на прикладі США). *Актуальні проблеми технічних та соціально-гуманітарних наук у забезпеченні діяльності служби цивільного захисту*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Черкаси, 3–4 квітня 2014 р.). Черкаси: ЧПБ, 2014. С. 152–154.

36. Ненько Ю. П. Професійний дискурс і мовна особистість курсанта-першокурсника – майбутнього фахівця ДСНС України. *Wspolczesna nauka. Nowe perspektywy: zbiór raportów* (м. Варшава, 30–31 січня 2014 р.). Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2014. С. 96–99.

37. Ненько Ю. П. Розвиток мотивації курсантів до вдосконалення культури професійного мовлення у ВНЗ ДСНС України. *Проблеми цивільного захисту: управління, попередження, аварійно-рятувальні та спеціальні роботи*: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 2–3 жовтня 2014 р.). Харків, 2014. С. 323–325.

38. Ненько Ю. П. Функції процесу формування та розвитку культури професійного мовлення курсантів ВНЗ пожежної безпеки. *Надзвичайні ситуації: безпека та захист*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Черкаси, 9–10 жовтня 2015 р.). Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2015. С. 418–420.

39. Nenko Yuliya. The active and communicative aspects of competence-based approach as a basis for the formation of foreign language competence of future professionals. *Scientific horizons – 2015: materials of the XI International scientific*

and practical conference (м. Шеффілд, 30 вересня–7 жовтня 2015 р.). Sheffield. Science and education LTD. Vol. 5. P. 3–5. («Pedagogical sciences»).

40. Ненько Ю. П. Практичні проблеми формування професійного мовлення майбутніх фахівців служби цивільного захисту. *Образованието и науката на XXI век: матеріали 11-ї Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Софія, 17–25 жовтня 2015 р.). Софія: «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2015. Том 4. С. 46–48. («Педагогически науки»).

41. Ненько Ю. П. Деякі практичні аспекти професійно-комунікативної підготовки курсантів у профільних ВНЗ ДСНС України. *Вісник гуманітарного наукового товариства: матеріали Міжвузівської наукової інтернет-конференції молодих науковців, курсантів, студентів та слухачів «Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє»* (м. Черкаси, 23 квітня 2015 р.). Вип. 16. Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2016. С. 36–38.

42. Ненько Ю. П. Формування комунікативної компетенції майбутніх рятувальників через практичне оволодіння англійською мовою. *Організаційно-управлінські, економічні, психолого-педагогічні аспекти забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ): матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів, ад'юнктів та здобувачів* (м. Черкаси, 11 березня 2016 р.). Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2016. С. 110–111.

43. Ненько Ю. П. Formation of foreign language competence of future officers of civil protection service. *Иноземна мова як засіб мобільності майбутніх фахівців: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Кривий Ріг, 1–2 березня 2017 р.). Кривий Ріг: Видавничий центр ДВНЗ «КНУ», 2017. С. 147–149.

44. Ненько Ю. П. Сутність та зміст фахової підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. *Сучасна гуманітаристика: зб. матеріалів I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (м. Переяслав-Хмельницький, 28 квітня 2017 р.). Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.), 2017. Вип. 1. С. 73–78.

45. Ненько Ю. П. Критерії сформованості готовності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності. *Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2017»:* матеріали XIX Всеукраїнської наукової конференції молодих учених (м. Черкаси, 27–28 квітня 2017 р.). Черкаси: ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2017. С. 297–300.

46. Ненько Ю. П. Professional qualities as an important component of the readiness of officers of civil protection service to professionally oriented communicative activity. *Особистість в екстремальних умовах: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Львів, 12 травня 2017 р.). Львів: ФОП Корпан Б. І., 2017. С. 156–157.

47. Ненько Ю. П. Professionally oriented communication during training as a condition of forming cadets' readiness to professionally oriented communicative

activity. *Теорія і практика гасіння пожеж та ліквідації надзвичайних ситуацій*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Черкаси, 18–19 травня 2017 р.). Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2017. С. 301–302.

48. Ненько Ю. П. Readiness for professional communication as a part of general readiness of future civil protection service officers for work in practical divisions. *Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів та сектору безпеки*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 21 квітня 2017 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2017. С. 110–112.

49. Ненько Ю. П. Сущность и характеристика профессионального общения офицеров службы гражданской защиты. *Обеспечение безопасности жизнедеятельности: проблемы и перспективы*: сб. материалов XI Международной научно-практической конференции молодых ученых: курсантов (студентов), слушателей магистратуры и адъюнктов (аспирантов) (м. Мінськ, 18–19 травня 2017 р.). Минск: УГЗ, 2017. С. 206.

50. Ненько Ю. П. Програма експериментального дослідження системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного. *Сучасна гуманітаристика*: зб. матеріалів III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 13 жовтня 2017 р.). Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.), 2017. Вип. 3. С. 63–67.

51. Ненько Ю. П. Змістовий аналіз поняття «готовність» у системі професійної підготовки офіцера служби цивільного захисту. *Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії*: зб. наук. робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 20–21 жовтня 2017 р.). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2017. С. 108–111.

52. Ненько Ю. П. Порівняльний контекст професійної підготовки майбутніх офіцерів сфери цивільного захисту у країнах-сусідах. *Тенденції розвитку психології та педагогіки*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 3–4 листопада 2017 р.). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2017. С. 45–47.

53. Ненько Ю. П. Методика реалізації моделі професійно орієнтованої комунікативної підготовки фахівців у сфері цивільного захисту. *Роль і місце психології і педагогіки у формуванні сучасної особистості*: зб. тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 12–13 січня 2018 р.). Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2018. С. 54–58.

Праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

54. Костенко В. К., Ненько Ю. П., Покалюк В. М., Майборода А. О., Нуянзін О. М., Нестеренко А. А. Термінологічний словник із рятувальної справи (українсько-російсько-англійський). Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2016. 130 с.

55. Ненько Ю. П. Теоретичні аспекти вдосконалення процесу формування та розвитку культури професійного мовлення майбутніх офіцерів

ДСНС України. *Вісник гуманітарного наукового товариства*. Черкаси: Вид-во ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2015. Вип. 15. С. 119–121.

56. Ненько Ю. П. Поняття професійної компетентності фахівців в теорії та практиці педагогів. *Проблеми сучасного педагогічного образования*: сб. статей. Ялта: РІО ГПА, 2016. Вип. 51. Ч. 4. С. 296–302. (Серія «Педагогіка и психология»).

57. Єремеева Н. Ф., Ненько Ю. П., Іващенко О. А., Добрянська Т. В. та ін. Англійська мова за професійним спрямуванням (практичний курс). Черкаси: АПБ ім. Героїв Чорнобиля, 2013. 152 с.

АНОТАЦІЇ

Ненько Ю. П. Теоретико-методологічні засади професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Рівненський державний гуманітарний університет. Рівне, 2018.

У дисертації розроблено й теоретично обґрунтовано концепцію професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України; визначено педагогічні умови професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів (формування ціннісного ставлення до майбутньої професії; упровадження інтерактивних методів навчання; удосконалення навчально-методичного забезпечення професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту; оптимізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу в змодельованих ситуаціях професійного спілкування).

Розроблено, теоретично обґрунтовано й апробовано структурно-функціональну модель системи професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. Виявлено та схарактеризовано критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний), показники й рівні сформованості готовності до професійно орієнтованої комунікативної діяльності. Представлено авторське трактування поняття «готовність майбутнього офіцера служби цивільного захисту до професійно орієнтованої комунікативної діяльності». Розроблено дидактико-методичний супровід «Комунікативного практикуму», удосконалено наповнення навчальних дисциплін професійно орієнтованим комунікативним змістом.

Ключові слова: концепція, професійно орієнтована комунікативна підготовка, структурно-функціональна модель, офіцер, курсант, служба цивільного захисту, заклади вищої освіти, педагогічні умови, готовність до професійно орієнтованої комунікативної діяльності.

Ненько Ю. П. Теоретико-методологические основы профессионально ориентированной коммуникативной подготовки будущих офицеров службы гражданской защиты. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Ривненский государственный гуманитарный университет. Ривне, 2018.

В диссертации разработана и теоретически обоснована концепция профессионально ориентированной коммуникативной подготовки будущих офицеров службы гражданской защиты в ведомственных учреждениях высшего образования Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям; выделены педагогические условия эффективной профессионально ориентированной коммуникативной подготовки курсантов (формирование ценностного отношения к будущей профессии; внедрение интерактивных методов обучения; совершенствование учебно-методического обеспечения профессионально ориентированной коммуникативной подготовки будущих офицеров службы гражданской защиты; оптимизация субъект-субъектного взаимодействия участников образовательного процесса в смоделированных ситуациях профессионального общения).

Разработана, теоретически обоснована и прошла апробацию структурно-функциональная модель системы профессионально ориентированной коммуникативной подготовки будущих офицеров службы гражданской защиты. Выявлены и охарактеризованы критерии (мотивационно-ценностный, когнитивный, деятельностный), показатели и уровни сформированности готовности к профессионально ориентированной коммуникативной деятельности. Представлена авторская трактовка понятия «готовность будущего офицера службы гражданской защиты к профессионально ориентированной коммуникативной деятельности». Разработано дидактико-методическое сопровождение «Коммуникативного практикума», усовершенствовано наполнение учебных дисциплин профессионально ориентированным коммуникативным содержанием.

Ключевые слова: концепция, профессионально ориентированная коммуникативная подготовка, структурно-функциональная модель, офицер, курсант, служба гражданской защиты, учреждения высшего образования, педагогические условия, готовность к профессионально ориентированной коммуникативной деятельности.

Nenko Y. P. Theoretical and methodological principles of professionally oriented communicative training of future officers of civil protection service. – Manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. Rivne State University of Humanities, Rivne, 2018.

In the dissertation the author analyzes terminological concepts of research: «communication», «communicative activity», «professionally oriented communicative activity», «readiness», «readiness for activity», «training», «professional training»; the author's interpretation of the concept «readiness of the future officer of civil protection service for professionally oriented communicative activity» is presented as an integrative state of the person of a general, long-term character, which includes possession of special knowledge, skills and abilities, stable motives and positive attitude towards communicative activities that ensure the full-fledged ability of a graduate of the higher education institution of the State Emergency Service of Ukraine to conduct professionally oriented communicative activities to solve professional tasks.

The specifics of professional training of cadets in departmental institutions of higher education of the State Emergency Service of Ukraine are substantiated; the professionally important qualities of a modern officer of civil protection service are analyzed.

It was established that the branch system of institutions of higher education of the State Emergency Service of Ukraine in the relevant fields and specialties is represented by: National University of Civil Protection of Ukraine (Kharkiv); Lviv State University of Life Safety; Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chernobyl Heroes of the National University of Civil Protection of Ukraine.

The system of professionally oriented communicative training of personnel in departmental institutions of higher education was developed and theoretically substantiated. The components of the pedagogical system combine the following elements: methodological approaches and principles of professional training of future officers of civil protection service; components, criteria, indicators and levels of readiness for professionally oriented communicative activities; forms and methods of professional training of cadets; the main stages of the implementation of the pedagogical system of professionally oriented communicative training of personnel; the result of training – formed readiness for a professionally oriented communicative activity.

The component structure, criteria (motivational-value, cognitive, activity) and levels (high, medium, low) of the readiness of future officers of civil protection service to the professionally oriented communicative activity are characterized.

The structural-functional model of the system of professionally oriented communicative training of future officers of civil protection service is developed. The structural components include: target, conceptual-strategic, organizational-designing, procedural-technological, control-evaluative, resultative subsystems.

The pedagogical conditions of effective professionally oriented communicative training of future officers of civil protection service are identified: formation of a value attitude to the future profession; introduction of interactive teaching methods; improvement of teaching and methodical provision of professionally oriented communicative training of future officers of civil protection service; optimization of the subject-subjective interaction of participants in the educational process during simulated situations of professional communication.

The scientific and methodological providing for the implementation of the pedagogical system of professionally oriented communicative training of the future officers of the civil protection service in the departmental institutions of higher education was experimentally tested and implemented in the educational process.

The general methodology of professionally oriented communicative training of future officers is determined, implemented and experimentally verified.

In practical terms, it is important to mention the development of teaching-methodical complex of the discipline of the compulsory cycle of training «Ukrainian Language (professionally orientated)», didactic-methodical support for conducting «Communicative Training», Methodical Recommendations on Conducting Practical Classes of the Following Disciplines «Fundamentals of Management» (module «Communicative Activities of the Chief»), «Fundamentals of Information Technologies» (module «Information and Communications»), «Organization of Emergency Rescue Works» (module «Communicative Aspects of the Activities of the Head of the Emergency Rescue Squad»), «State Supervision in the Field of Fire Safety» (module «Fundamentals of Communication of the State Inspector»), an electronic manual on the educational discipline «Ukrainian Language (professionally orientated)», publication of «Terminology Dictionary on Rescue Service (Ukrainian-Russian-English)» (in co-authorship).

Key words: concept, professionally oriented communicative training, structural and functional model, officer, cadet, civil protection service, institutions of higher education, pedagogical conditions, readiness for professionally oriented communicative activities.

Підп. до друку 24.05.2018. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times.

Умовн. друк. арк. 2,33.

Вид. № 5-18. Тираж 100 прим.

Видавець Третьяков О.М.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців.

Серія ДК № 4862 від 11.03.2015 р.

Україна, 18001, м. Черкаси, вул. Слави, 1, к. 24.

Тел.: +380674701314. E-mail: book_brama@ukr.net